

За сприяння Міністерства освіти і науки України, Державної служби якості освіти України,
Національної академії педагогічних наук України

ДОШКОЛОВА СВІТА

№ 23 (863),
грудень 2019

Перша всеукраїнська газета для першого вчителя

Видається з січня 1999 року два рази на місяць

<https://www.frepik.com>

ТАКА ВОНА — ДОРОГА.
КАЗКА І ПЕРЕСТОРОГА
Сценарій відкритого заняття.
3-й клас

ПОДОРОЖУЄМО ЛІСОМ
Конспект уроку. 4-й клас

**Ніщо так не
розвиває розум, як
подорожі.
Еміль Золя**

Зображення з: freerik.com

ТОП-5

Подорожі через екран..... 6

УКРАЇНСЬКА МОВА

Лісова подорож

Закріплення вивчених букв.

1-й клас 8

МАТЕМАТИКА

Морська пригода

Додавання і віднімання чисел

у межах 20. 2-й клас..... 16

ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я

Гастрономічна подорож

Про корисне харчування.

2-й клас 28

Така вона — дорога.

Казка і пересторога

Сценарій відкритого заняття.

3-й клас 40

ПРИРОДОЗНАВСТВО

Подорожуємо лісом

Конспект уроку.

4-й клас 52

АНОНС

Пташині уроки

Конспект уроку. 4-й клас

Людина — не одна на планеті, ми співіснуємо з багатьма іншими істотами. У яких життя розвивається подалі від густонаселених людьми міст. У лісі свої правила проживання для кожного, і людина має знати і поважати ці закони. Тому молодому поколінню важливо пояснити це, щоб вони могли піклуватись про природу, адже це заради їхнього майбутнього.

Ірина САНКОВСЬКА,
методистка НМЦ природничо-математичних дисциплін та технологій ІППО Київського університету імені Б. Грінченка

Ліс — це легені нашої планети. Цей вислів, певно, знає кожен, та на цьому все і закінчується. Більше ніхто нічим не цікавиться. Які звірі мешкають у ваших лісах? Які рослини? Які дари та небезпеки приховує ліс? Чому ліси такі важливі для нашої планети? (Крім того, що вони легені планети?) На всі ці питання ми намагатимемось відповісти під час нашого уроку.

Мета: формувати в учнів уявлення про лісову екосистему; виховувати бережне ставлення до природного навколишнього середовища.

Обладнання: тематичні малюнки, роздаткові матеріали (додатки 1—7 на с. 58—65).

I. Організаційний момент

Учитель. Доброго дня, діти. Скажіть, ви любите подорожувати? (Так). Чудово, тоді сьогодні я вас запрошую у подорож. Ми з вами вирушимо до лісу. Ліси — це не просто території, де багато дерев. Ліси — це великі міста із тисячами жителів. Будинки в цих містах — нори і гнізда, дупла і мурашники. Жителі — звірі й птахи, риби і комахи, дерева і трави. Усі рослини і тварини в лісі живуть власним життям. А людям потрібно знати правила цього життя! Йдучи до лісу, ми ідемо в гості до природи. Якщо ти хочеш бути захисником лісу, пам'ятай: у лісі потрібно берегти — і дерева, і кущі, і трави, і звірів, і птахів.

II. Основна частина

Звідки взявся ліс?

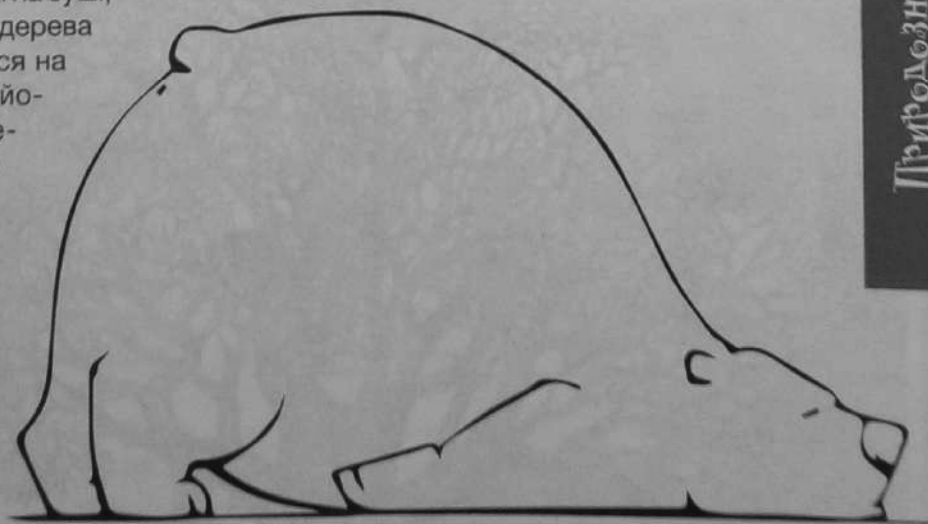
Учитель. Ви знали, що усі рослини на суші, походять від водоростей? Перші дерева і, відповідно, перші ліси з'явилися на Землі приблизно 400—385 мільйонів років тому. Найдавніше дерево Землі знайшли кілька років тому в Китаї. Це — скам'янілий стовбур величезного розміру. Дерево росло на планеті приблизно 375 мільйонів років тому.

Ліси зростають у різних місцях планети. Сьогодні вони охоплюють 1/3 частину суші,

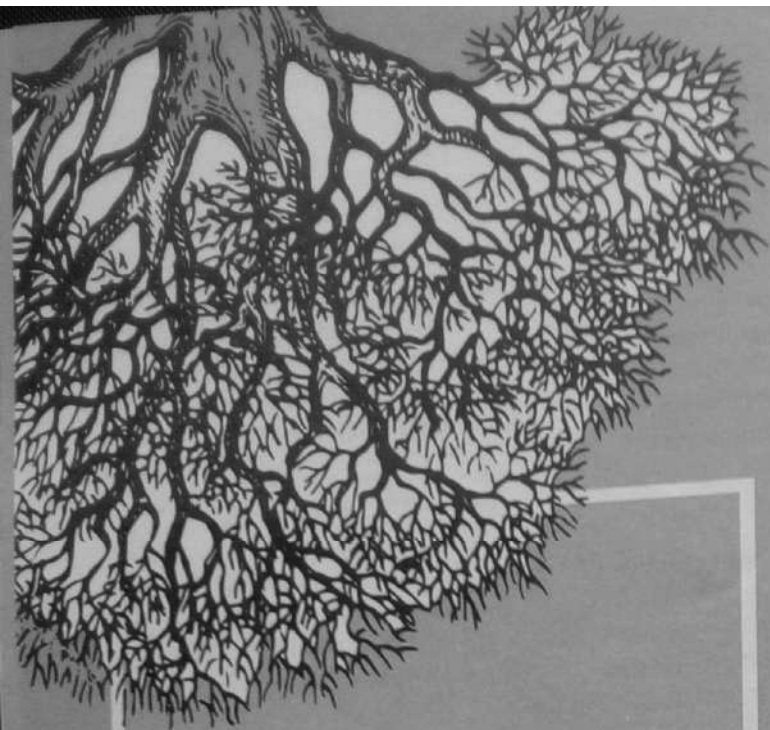
хоча в далекому минулому лісів на планеті було набагато більше. Джунглі, тайга, сільви — це теж ліси. Виділяють природні та штучні ліси. Перші утворила природа, а другі — справа рук людини.

Ліс — це велика і дружна сім'я, яка живе за власними внутрішніми правилами. Де поруч співіснують дерева і чагарники, лишайники, трави, гриби та мохи, тварини і різні мікроорганізми. Тут проживає величезна кількість тварин. Кожний представник цієї сім'ї важливий — і є частиною харчового ланцюжка. Рослини поглинають вуглекислий газ і виробляють кисень, травоядні тварини харчуються рослинами і поширюють їхнє насіння. А хижаки харчуються травоядними мешканцями лісу.

Крім цього, ліси виконують низку надважливих завдань: знижують рівень пилу, зберігають вологу у лісових водоймах, Ліси ізолюють місцевості від шуму, стають перешкодою для сильних вітрів, захищають ґрунти від селів, зсувів тощо. Сьогодні ліс — це єдине і неповторне місце життя лісових рослин і тварин, краси і затишку, відпочинку та свіжого повітря.

А ви знали, що одне дерево на рік у середньому виробляє від 100—700 кг кисню (залежно від виду), нейтралізує 80 кг шкідливих речовин, 20 кг пилу і фільтрує приблизно сто тисяч м³ повітря. Також всього лише одне дерево може дати життя кільком іншим деревам, дати за добу стільки кисню, що вистачить на 6—8 год дихання одній людині, затримати в ґрунті до 500 л води щороку; є прихистком і/або кормом для кількох лісових мешканців.

Ліси завжди багато значили для людини. Їхня важливість день від дня зростає, тому що кількість лісів постійно зменшується. Із давніх-давен ліс був джерелом ресурсів, необхідних для виживання — тут можна знайти їжу, і воду, і притулок.

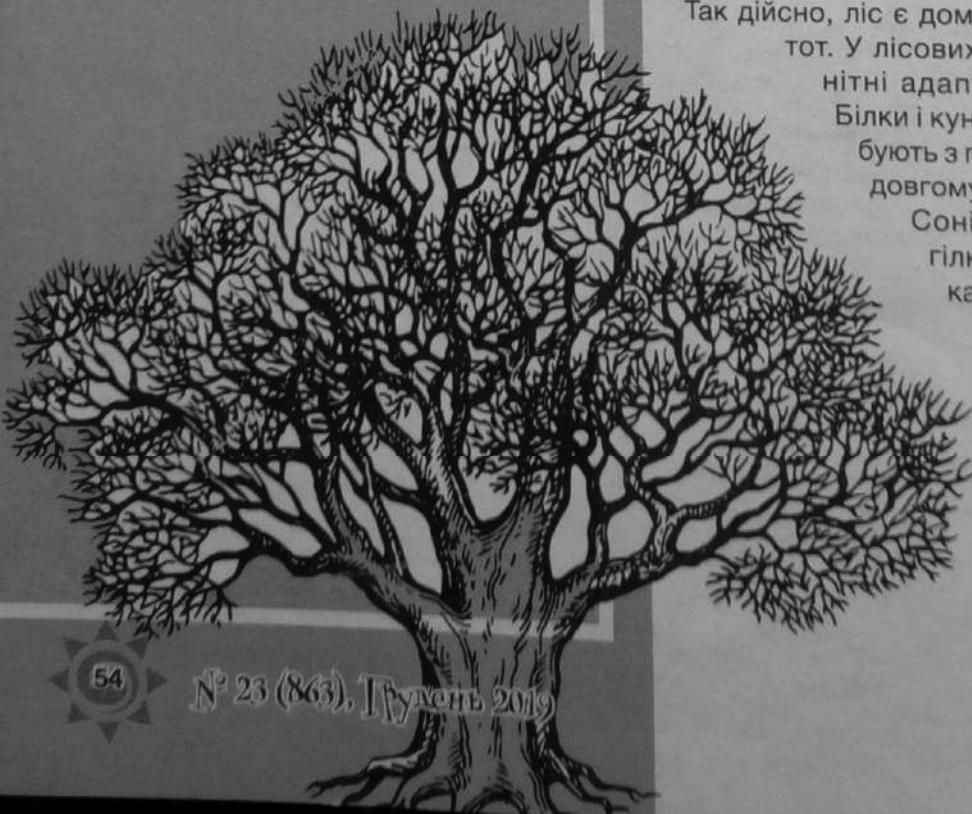
Роль лісу в житті людини різноманітна. Екологічна, наприклад, полягає в тому, що сучасна людина дихає чистим повітрям, може займатися сільським господарством і отримувати з цього вигоду. Економічна полягає у використанні деревини, з якої виготовляють будівельні матеріали, папір, меблі, деревне паливо, харчові продукти. Також це ягоди, гриби і лікарські рослини, яких не зустрінеш у інших місцях. Незважаючи на те, що люди шукають заміну лісовим ресурсам, деревина завжди буде потрібна. Соціальна роль — у дотриманні правил і культури поводження щодо лісу та його мешканців, збереженні та примноженні його багатств.

Учитель. Давайте подивимось на діаграму, на якій вказано основні лісові види дерев нашої, та дамо відповіді на кілька прости питань до неї (*учитель роздає учням роздруківки, додаток 1 на с. 58—59*).

Жителі лісу

Учитель. До нашої лісової подорожі приєднався зайчик. Давайте знайдемо вірний шлях до морквинки і дізнаємось, що він хоче нам сказати (*додаток 2 на с. 60*).

Так дійсно, ліс є домом для багатьох істот. У лісових тварин є різноманітні адаптації до умов лісу. Білки і куниці легко перестрибують з гілки на гілку завдяки довгому пухнастому хвосту. Соні краще охоплюють гілки завдяки подушечкам на ступнях і потовщенням на пучках пальців. Довгим міцним дзьобом птахи вибирають комах з-під кори дерев. Дятел і повзик використовують жорсткий хвіст і спеціальне

розташування пальців для опори. Квакші мають клейкі присоски на пальцях. Мурахи-шашелі гризуть і руйнують деревину. У лісових мешканців поширена мімікрія (вони стають непомітними на тлі зеленого листя, гілок, стовбурів, лісової підстилки). У сов, кажанів, землерийок розвинулися неймовірні для людини слух, зір, нюх, дотик. Це цікаво!

Учитель. У мене для вас є цікаве завдання. Давайте подумаємо, які тварини ховаються за прізвиськами? (додаток 3 на с. 61).

Як зимують лісові жителі

Учитель. Коли приходить зима і люті морози, що ви робите діти? (сидимо вдома). Вірно, а як зимують лісові жителі? (Діти відповідають, а вчитель узагальнює і доповнює).

Бджоли взимку в сплячку не впадають. Вони ховаються у вуликах, але живуть звичайним життям. Семикрапкові сонечка зимують колоніями: у каменях, моху, корі дерев. У корі переважно зимують і павуки. Мурахи не впадають у сплячку. Зимують вони переживають у мурашниках. Мухи сплять всю зиму. Ці комахи здатні проспати півроку.

Єноти в холодні місяці зими сплять, але їхній сон неглибокий і переривчастий. Якщо земля не промерзає, то кроти тримаються в поверхневому шарі ґрунту. Пізніше, у морози, вони вимушені занурюватися глибше і ховатися аж до весни. Болотяна черепаха зимує на дні водоймищ у мулі. Так зимують короп, йорж, окунь, сом тощо.

Зайці взимку годуються засохлими стеблами, листям трав та їхнім насінням, з потовщенням снігу — об'їдають кору лісових та плодових дерев і кущів. Русаки тримаються біля стогів сіна. Білка взимку їсть заготовлені восени жолуді, горіхи, ласує шишками, примерзлими ягодами. Лосі харчуються гілочками дерев та кущів, корою, під снігом розкопують суху траву.

Олені їдять паростки дерев, чагарників, гілочки кущів, кору, відкопують корені, стебла рослин, ягоди. Косулі їдять тонкі гілки, сухе листя осики та дубу. Взимку лисиці їдять дрібних гризунів, полівок, іноді зайців. Зимують лисиця не в норі, а у відкритих лігвах у снігу, під деревами та кущами.

Вовки полюють на середню та крупну дичину. Інколи, як і лисиці, в пошуках їжі наближаються до людських поселень, де крадуть курей, гусей, кролів, качок. Кабани взимку виривають з-під снігу солодкі кореневища і пагінці очерету, соковитий рогіз, їдять гілочки дерев. Щоб легко було ходити і харчуватися, дикі кабани збираються великими групами по 20 особин.

А тепер перевіримо, як ви запам'ятали способи зимування. Поміркуйте і з'єднайте стрілочками лісових мешканців та способів пристосування до зими (додаток 4 на с. 62). А тепер подивіться на малюнок і скажіть, кого ви точно не зустрінете у зимовому лісі (додаток 5 на с. 63).

Рослини взимку у стані спокою. Чагарники й кущі захищені снігом. Трава та деякі напівкущі: брусниця, грушанка, копитняк, верес та інші, зеленіють навіть під снігом.

Омелюхи та снігурі взимку живляться винятково ягодами. Деякі птахи (галки, ворони, граки) тримаються поблизу житла людей і живляться різними відходами.

Взимку біле вбрання з'являється у зайця, горностая, ласки, серед птахів — у білої куріпки. Одним воно слугує для маскуванню від ворогів, іншим — полегшує полювання. Ласка,

горностай, лисиця, вовк і сови полюють на мишей і полівок, але до них можуть приєднатися ворони, сороки та інші хижаки.

Їжак взимку спить у нірці, згорнувшись у клубочок. Кажани проводять зиму в затишній печері. Впадають у заціпеніння землерийки, мишівки, ховрахи й так звані земляні білки. У повне заціпеніння впадають також змії, які заповзають в тріщини скель або земляні нори.

Учитель. З'єднайте лісового мешканця і його помешкання (додаток 6 на с. 64).

Яка небезпека чатує в лісі на людину

Учитель. У зимовому лісі небезпека заблукати зростає у багато разів. До лісу дітям шкільного віку можна йти лише з дорослими: із батьками, учителями або лісниками.

У лісу є свої закони, за якими живуть столітні дерева і комашки-одноденки. Тому в ліс варто заходити спокійно, без галасу, уважно. Увага в лісі потрібна, щоб не загубитися і швидко знайти дорогу назад. Учїться читати книгу лісу, і ви не заблукаєте! Проте — не відходьте від дорослих.

Приглядайтеся до дерев, стежок, ручаїв. Мохи і лишайники вкривають стовбур тільки з одного боку, гілок на деревах з південного боку більше.

Одяг може бути двох типів: для стоянок — утеплений, для переходів — легший. У поході практично не відчувається мороз: тобі тепло, іноді жарко. Навіть виникає бажання зняти шапку. Не потрібно цього робити, оскільки головна причина, від якої люди помирають взимку в лісі, — це переохолодження. А без шапки ви втрачаєте значно більше тепла.

Не витрачайте зайвий раз енергію: не лізьте через перешкоду, щоб потрапити на інший бік, якщо можна її обійти. На прогулянці, прямуючи широкою стежкою, не сходьте на вузькі стежини, навіть якщо вам здається, що вони скоротять ваш шлях. Якщо збилися з дороги, виходьте своїми слідами назад. Щоб вийти на стежину, шукайте сліди тварин. Більшість з них ходять винятково стежками.

Якщо сильно втомилися або хочете спати, в жодному випадку не зупиняйтеся і не сідайте відпочивати. Навіть якщо сильно втомилися, докладіть зусиль, щоб знайти укриття і розпалити вогнище, але не стій на морозі, щоб перепочити.

Не можна пити холодну воду або їсти сніг. Ангину забезпечено — це раз, температура тіла знижується — це два. Перед прогулянкою: зарядіть мобільний телефон та перевірте кошти на рахунок.

Не завадить на всяк випадок захопити енергетичний батончик типу «Снікерс», «Натс», плитку шоколаду, халву — вони калорійні, тож нададуть енергію для виконання фізичних дій.

Візьміть сірники, трохи туалетного паперу: все це знадобиться, щоб розвести багаття або подати димовий сигнал; ніж, компас, ліхтар, пластикову пляшку з водою чи компотом, сталеву кружку. Все перераховане спакуйте у рюкзак.

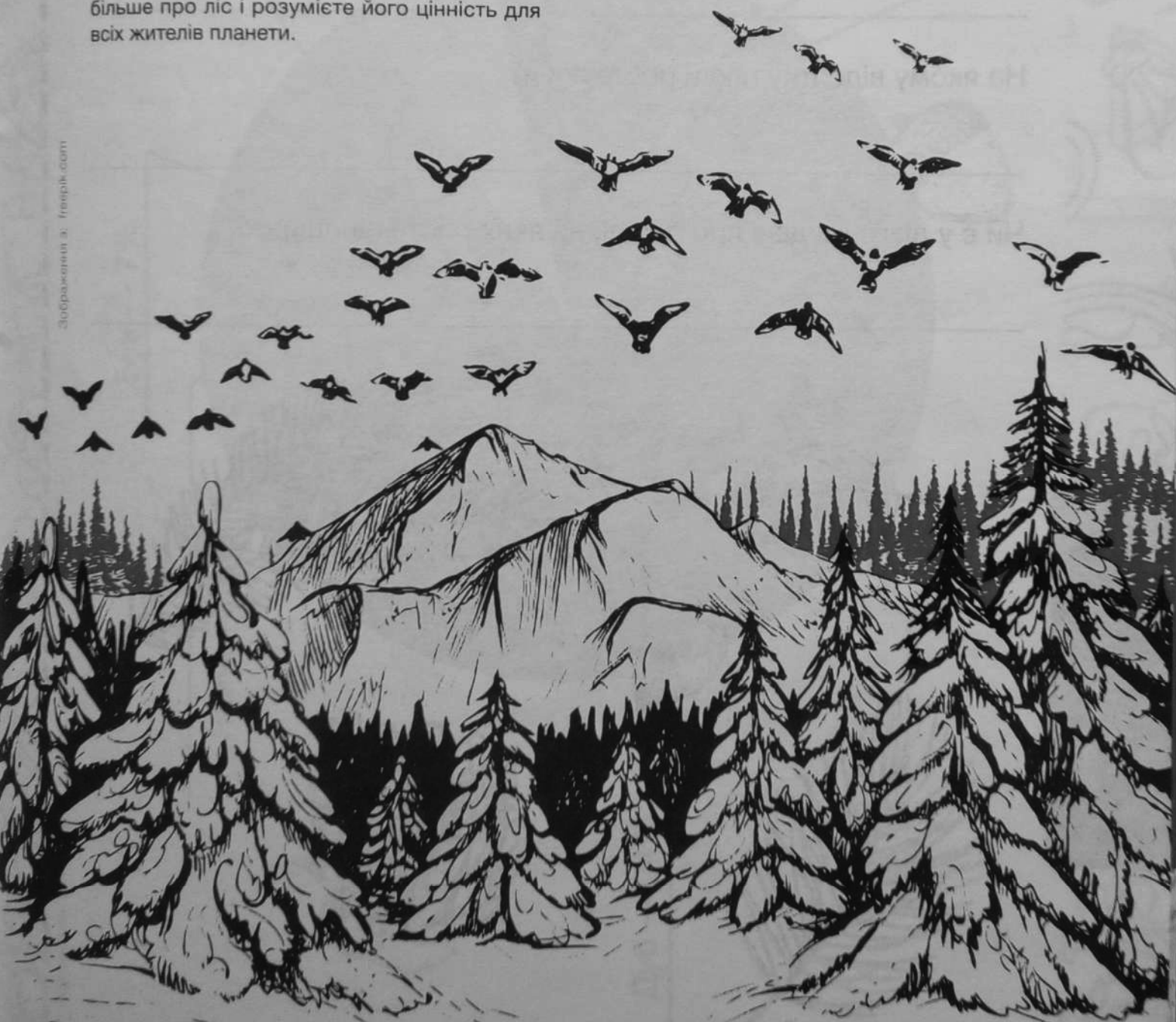
Тепер коли ви знаєте про небезпеку у лісі, розгляньте малюнок і обведіть ті речі які б могли вам знадобитися на прогулянці до лісу взимку (додаток 7 на с. 65).

III. Підсумок уроку

Учитель. Ось така у нас була подорож до лісу. Вам сподобалось?(Так). Тепер ви знаєте більше про ліс і розумієте його цінність для всіх жителів планети.

Використані джерела

1. Значення лісу в житті людини URL: <http://www.osvita.ua.com/2019/04/69177/> (дата звернення: 05.11.2019).
2. Значення лісу для довкілля безцінне URL: <http://www.osvita.ua.com/2019/04/69166/> (дата звернення: 05.11.2019).
3. Лісовий продукт URL: <http://www.osvita.ua.com/2019/04/69467/> (дата звернення: 05.11.2019).
4. Санковська І. Лісовий екощоденник. Київ: ТОВ «ВД «Перше вересня», 2019.
5. Хто як зимує? URL: <http://www.osvita.ua.com/2019/04/69637/> (дата звернення: 05.11.2019).

Зображення з freepik.com

ПОМІРКУЙ, ЯКІ ТВАРИНИ ТА ПТАХИ ХОВАЮТЬСЯ ЗА ЦИМИ
ПРІЗВИСЬКАМИ? ЗАПИШИ:

стукало — _____

колючка — _____

барлогін — _____

панцирка — _____

побігайко — _____

хитрунка — _____

дарехвістка — _____

хрюкало — _____

квакалка — _____

торохтійка — _____

кукукалка — _____

клішня — _____

ПОМІРКУЙ І З'ЄДНАЙ СТІЛОЧКАМИ ЛІСОВИХ МЕШКАНЦІВ ТА СПОСІБ ПРИСТОСУВАННЯ ДО ЗИМИ:

ховаються у листя, під кору дерев	білки, миші
відлітають у теплі краї	лісові птахи
впадають у сплячку	комахи, личинки
міняють колір хутра	ластівки, зозулі, журавлі, лелеки
запасують харчі на зиму	заєць, лисиця
бродять у пошуках корму	ведмеді, борсуки, кажани, їжаки
накопичують цукри	лосі, зайці, лисиці, вовки
наближаються до житла людей	лісові дерева

РОЗГЛЯНЬ МАЛЮНОК І ПОЗНАЧ НА НЬОМУ ТИХ, КОГО ТОЧНО
НЕ ЗУСТРІНЕШ У ЗИМОВОМУ ЛІСІ

Природознавство

З'єднай лісового мешканця і його помешкання:

заєць	барліг	печера	пташка
ведмідь	дупло	нірка	бджола
білка	у снігу	хатка	кажан
метелик	ставок	мул	бобер
жаба	мурашник	вулик	їжак
мурашка	кора дерева	гніздо	риба

